

סימן טו

נר ביתו ונר חנוכה

מצטערין לישוב בחשך). ותמוה א"כ מ"ש הרמב"ם ד"נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו", דמה ענין "שלום בין איש לאשתו" ל"שלום" הנעשה על ידי נר, ואיזו ראי' היא זו להוכיח דבכדי למנוע אי-נעימות של ישיבה בחושך דחינן קיום מצוה, ובפרט מצות נר חנוכה ש"מצוה חביבה היא עד מאד" (לשון הרמב"ם שם הי"ב).

עוד יש מקום לעיון, אמאי קבע הרמב"ם הלכה זו (נר ביתו ונר חנוכה) בהל' חנוכה ולא בהל' שבת, דמאחר דהלכה זו שייכת לשבת ולחנוכה מסתבר לקבעה במקום הראשון ולסמוך עלי' במקום המאוחר, כדרכו בכ"מ, אבל לא לסמוך במוקדם על המאוחר (כמ"ש בתוס' יו"ט פ"א דערלה מ"ז). ובפרט בנידון דידן שהדין השני (נר ביתו וקידוש היום) אינו שייך לחנוכה כלל, ולא הובא כי אם אגב הדין דנר ביתו ונר חנוכה, ויותר הי' מתאים להביא את שני הדינים בהל' שבת, לכאורה.

ונראה בזה, דהנה בריש פ"ה מהל' שבת כתב הרמב"ם, "אחד אנשים ואחד נשים חייבין להיות בבתיהן נר דלוק בשבת. . . שזה בכלל עונג שבת", ולהלן פ"ל (ה"ה) כ', "ויהי' נר דלוק ושולחן ערוך. . . שכל אלו לכבוד שבת הן". אבל אינו מזכיר כלל בהל' שבת דחובת נר שבת שייכת לשלום בית. ולכן מסתבר דלשיטת

ברמב"ם סוף הל' חנוכה: הי' לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקדוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו. גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר (משלי ג, יז) דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום.

הנה מקור הלכה זו הוא בגמ' (שבת כג, ב) אמר רבא פשיטא לי נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו. נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף משום שלום ביתו. והרמב"ם הוסיף מדילי' ראי' לדינים אלו מהא דנמחק השם לעשות שלום.

וצ"ע, חדא מה ראה הרמב"ם להביא סעד למאי דפשיטא לי' לרבא ולית מאן דפליג עלי' (ובכלל אין דרך הרמב"ם בספר הי"ד להביא ראיות לפסקיו). ועוד, הרי עצם הדמיון למחיקת השם אינו מובן כלל, דהתם הפירוש של "שלום" הוא התרת אשה לבעלה וקיומם של חיי המשפחה, אשר כבר הפליגו חז"ל בחשיבותם בכ"מ, ואשר הפירוד בין איש לאשתו הוא ענין חמור מאד. משא"כ "שלום" הבא על ידי נר שבת אינו אלא מניעת הצער של ישיבה בחושך לפי' רש"י (וכן הוא בר"ן) בסוגיא שם (שלום ביתו: והכי אמרינן לקמן ותזנח משלום נפשי זו הדלקת נר בשבת שבני ביתו

„הואיל ושניהם מדברי סופרים“, ובהלכה יד ליתא. ושנית, בהלכה יג הלשון הוא „מקדים לקנות כו“, משא”כ בהלכה יד כ’ „נר ביתו קודם“, ולא „מקדים נר ביתו“ וכיו”ב.

ונראה שהן הן הדברים האמורים, דכל דין קדימת נר ביתו לנר חנוכה אינו מחמת מצות נר שבת, כי אם משום מציאות שלום בית הנעשית על ידה, משא”כ הא דנר חנוכה קודם לקידוש היום הרי זה מחמת עדיפות שיש בגוף המצוה דנר חנוכה שיש בה משום פרסומי ניסא, ולהכי דוחה מצות קידוש היום. ולכן מדגיש הרמב”ם בהלכה יג „הואיל ושניהם מדברי סופרים כו“, והיינו דמצד זה הרי הם שווין בחומרן, ומ”מ במצות נר חנוכה איכא עדיפות משום „זכרון הנס“. משא”כ בהלכה יד אין המצוה דנר שבת דוחה, אלא המציאות דשלום ביתו היא הדוחה, ולכן אין מקום להדגיש דשתי המצוות הן מדברי סופרים. וכן נוסח הלכה יג מוסב על הגברא – „מקדים לקנות כו“ מוטב להקדים כו“, כי מצות הגברא דנר חנוכה עדיפא וקודמת לקידוש היום. משא”כ בהלכה יד אין הקדימה שייכת למצות הגברא כי אם להחפצא דנר ביתו המביא שלום בית, ולכן נקט לשון המוסב על החפצא – „נר ביתו קודם“.

וי”ל עוד, דהנה הרמב”ם סיים הלכה הנ”ל „גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכי דרכי נועם וכל נתיבותי שלום“. ויתכן דהרמב”ם הביא ענין זה לא רק כדי לסיים הספר (זמנים) בדברי אגדה (כדרכו בסיום

הרמב”ם מצות נר שבת אינה שייכת בעצם לענין השלום כי אם לעונג וכבוד. אשר לפי זה בהכרח דהא ד”נר ביתו קודם משום שלום ביתו“ אין הכוונה ד”שלום בית“ הוי עדיפות בעצם קיום מצות נר שבת אשר משום הכי היא קודמת לנר חנוכה, אלא פירושו הוא, דמאחר דסוף-סוף על ידי נר שבת נפעל גם „שלום בית“, אף כי איננו חלק מגוף המצוה, להכי מקדימים נר שבת לנר חנוכה.

וי”ל דזהו דיוק לשון הש”ס (שמעתיק ^{הרמב”ם}) „נר ביתו“, ולא „נר שבת“ (כלשון הטור ושו”ע סי’ רסג וסי’ תרעח, והוא לשון יותר ברור), כי יסוד הקדימה הוא לא מפני היותו חפצא ד”נר שבת“, אלא לפי שהוא „נר ביתו“, היינו נר המביא שלום בבית. וכן מדויק לפי זה מה ששינה הרמב”ם מלשון הש”ס „נר ביתו עדיף“, וכותב „נר ביתו קודם“, כי לשון „עדיף“ ניתן להתפרש כעדיפות בגוף המצוה דנר שבת, לכן דייק הרמב”ם והדגיש דאין זה אלא קדימה, דלמעשה מקדימין נר ביתו משום שלום ביתו, אבל בגוף קיום המצוה ליכא שום עדיפות.

ויתבאר בזה שינוי לשון הרמב”ם בהלכה זו לעומת לשונו בהל’ שלפניו (היי”ג) – „הרי שאין לו אלא פרוטה א’ ולפניו קידוש היום והדלקת נר חנוכה מקדים לקנות שמן להדליק נר חנוכה על היין לקידוש היום הואיל ושניהם מדברי סופרים מוטב להקדים נר חנוכה שיש בו זכרון הנס“. הרי שני שינויים בין לשון הלכה זו ללשון הלכה הנ”ל דנר ביתו ונר חנוכה (היי”ד). חדא, דבהלכה יג הוסיף

זה השווה בשניהם מחייב שיוקדם להם נר ביתו, ואין בזה כי אם חד דינא וחד הלכתא, ולהכי נקטם הרמב"ם בבת אחת.

ועפ"ז אולי י"ל דמה שהביא הרמב"ם הא ד"השם נמחק לעשות שלום כו", אינו בתור סעד לגוף הדין דנר ביתו קודם (כי כנ"ל, אין צורך בהוכחה לדין המפורש בש"ס בפשיטותא, וגם אין הנידון דומה לראי' כלל). אלא כוונתו להביא סמך ודמיון להגדרה הנ"ל, דקדימת נר ביתו אינו בתורת דחי' במצות חנוכה, אלא אדרבה קדימה זו הנעשית משום שלום מחוייבת מצד מצות נר חנוכה גופא (כיון שענין השלום הוא כוונת כל אחת ממצוות התורה, כולל גם נר חנוכה). ועל זה מביא סעד ממחיקת השם, דהרי הא דמוחקין את השם לצורך השקאת סוטה אינו ענין לדחי', רצה לומר דאיכא לפנינו שם כתוב ואנו דנין למוחקו לצורך ההשקאה, אלא להיפך, השם נכתב מתחלתו במגילת סוטה כדי להמחק על המים, ומחייתו היא היא גמר ותכלית כתיבתו, ואין אנו דוחין קדושת השם למען השלום, אלא דהכי מותנה בגוף הכתיבה וחלות קדושתה. ועד"ז הוא בדחיית נר חנוכה מפני נר ביתו, דאין זה ענין של דחי', כי אם דעל ידי נר ביתו ושלום ביתו נתקיים גם התכלית והמכוון דמצות נר חנוכה, שנכללת בכלל כל התורה שניתנה עבור השלום.

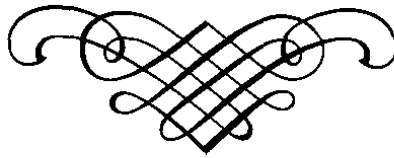
ויש להוסיף, דלפי מה שכתב הרמב"ם ריש הל' חנוכה בסיבת קביעות ימי חנוכה, יומתק למה הביא הא ד"כל

שאר-ספרי הי"ד), אלא דהוא גם תוספת ביאור (עכ"פ בדרך הדרוש) בגוף ההלכה. והוא אשר כיון דנתינת כל התורה היא כדי לעשות שלום, נמצא דהתכלית והמכוון של כל אחת ממצוות התורה היא הבאת שלום בעולם, וא"כ בכהאי גוונא שיש לפניו מצות נר ביתו ומצות נר חנוכה ואין ידו משגת כי אם עבור אחת מהן, הרי מצות נר חנוכה גופא דורשת ומחייבת שיוקדם נר ביתו משום שלום ביתו, כיון דגם נר חנוכה ניתנה לעשות שלום, ובנר ביתו נפעל ענין השלום כפשוטו, אם כן ודאי שיש קדימה לנר ביתו. ואולי זהו הטעם שקבע הרמב"ם הלכה זו בהל' חנוכה דוקא ולא בהל' שבת, להורות דהא דנר ביתו קודם אינו בגדר דחיית מצות נר חנוכה, אלא אדרבה, כיון שהקדמת נר ביתו הוא משום שלום, הרי זה קיום (גם) ^{אוצר החכמה} (ככוונת) מצות נר חנוכה, שהיא בכלל כל התורה שניתנה לעשות שלום.

ומדרייק לפי זה הא דכייל הרמב"ם ב' הדינים (נר ביתו ונר חנוכה, נר ביתו וקידוש היום) בבבא אחת, דלא כבגמ' שהם מופיעים בשתי כבות. דאם הי' הך דינא דנר ביתו קודם בתורת דחי', א"כ היו באמת שתי הלכות נפרדות בלתי תלויות זו בזו, חדא דנר ביתו (שלום ביתו) דוחה נר חנוכה, ושנית, שדוחה קידוש היום. אבל לפי האמור דהא ד"כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם" הוא היסוד לקדימת נר ביתו, נמצא דשני הדינים בשרשם ועיקרם אינם אלא הלכה אחת, דבין נר חנוכה ובין קידוש היום הם בכלל כל התורה שניתנה למען השלום, וענין

דהשייכות של חנוכה לענין השלום היא לא רק מפני היותה אחת ממצות התורה, אלא עוד זאת, כיון שיו"ט דחנוכה נקבע לזכר ישועת כללות דת ישראל, עסק כל התורה ומצוותי, הרי היא שייכת לכל התורה – ו"כל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכי דרכי נועם וכל נתיבותי שלום".

התורה ניתנה לעשות שלום" דוקא בשייכות לחנוכה. וז"ל שם: בבית שני כשמלכי יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו אתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות כו' עד שריחם עליהם אלקי אבותינו והושיעם כו' ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת ימים . . ימי שמחה והלל. ע"כ. נמצא

הדפוס

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
פניני מנחם - ב: שניאורסון, מנחם מנדל בן לוי יצחק (4) {0} עמוד מס: 69 הודפס ע"י אוצר החכמה